

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ
«Ψυχική Υγεία και
Χρόνια Σωματική Νόσος
στην εποχή της Κρίσης»

Το παράδειγμα των Αυτοάνοσων Νοσημάτων:
Βιολογικοί, Ψυχολογικοί και Παράγοντες της Οικονομικής Κρίσης
που σχετίζονται με την κατάθλιψη σε ασθενείς με
Ρευματοειδή Αρθρίτιδα

Assert.Dep
PROJECT

// Εκτιμώντας και ενισχύοντας την ανθεκτικότητα στην κατάθλιψη ατόμων με χρόνια σωματικά νοσήματα κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κοινωνικής και οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα (ASSERT-DEP). //

Κωνσταντίνος Κώσης
Παιδοψυχίατρος
MSc Κοινωνικής Ψυχιατρικής
Διδάκτωρ της Ιατρικής
Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Life situations, emotions, and disease

THOMAS H. HOLMES, M.D.

DECEMBER 1978 • VOL 19 • NO 12

Stress και σωματική νόσος

Κλίμακα βαθμολόγησης της κοινωνικής αναπροσαρμογής

1.	Θάνατος συζύγου	100
2.	Διαζύγιο	73
.....		
6.	Σωματικές βλάβες ή νόσος	53
.....		
11.	Μείζονα αλλαγή στην υγεία ή τη συμπεριφορά μέλους της οικογένειας	44
.....		
15.	Μεγάλες εργασιακές αλλαγές (πχ χρεοκοπία)	39
16.	Μεγάλες αλλαγές στην οικονομική κατάσταση	38

Κλίμακα βαθμολόγησης της κοινωνικής αναπροσαρμογής

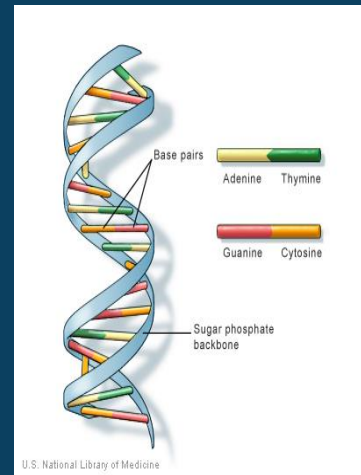
20.	Δάνειο μεγαλύτερο των 10.000\$ ('70s)	31
.....		
22.	Μεγάλες αλλαγές στις εργασιακές υπευθυνότητες	29
.....		
28.	Μεγάλες αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης	25
....		
31.	Μεγάλες αλλαγές στις ώρες εργασίας ή στις συνθήκες εργασίας	20
32.	Αλλαγή κατοικίας	20

Stress

Νοσήματα

Οικονομικά προβλήματα

Σωματικά

Ψυχικά

The correlation between stress and economic crisis: a systematic review

Nicola Mucci¹
Gabriele Giorgi²
Mattia Roncaioli³
Javier Fiz Perez²
Giulio Arcangeli¹

Neuropsychiatric Disease and Treatment 2016;12:983–993

Οικονομική κρίση

- Αρνητικές επιπτώσεις στη **ψυχική υγεία**
- Αρνητικές επιπτώσεις στη **σωματική υγεία** (καρδιολογικά και αναπνευστικά προβλήματα)

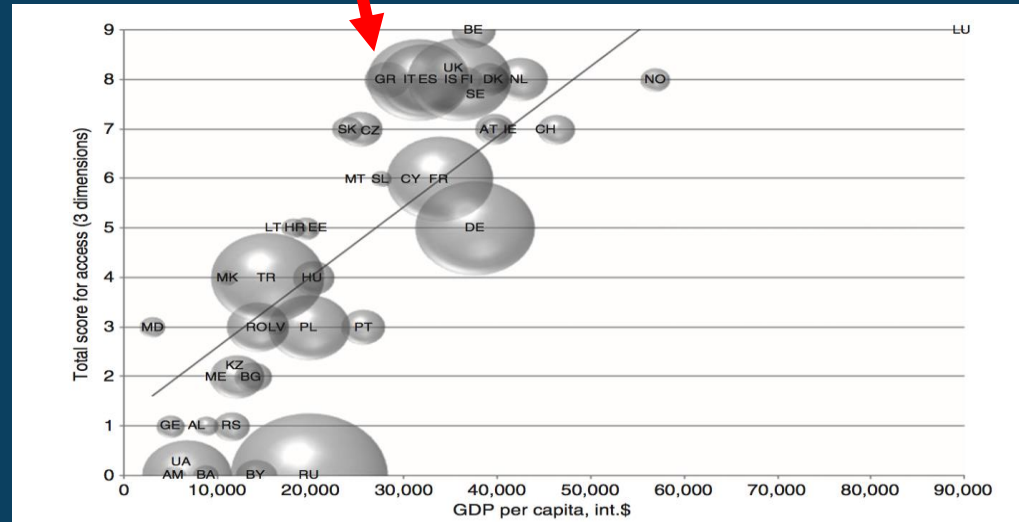
Αρνητικές επιπτώσεις στο Σύστημα υγείας

EXTENDED REPORT

Inequities in access to biologic and synthetic DMARDs across 46 European countries

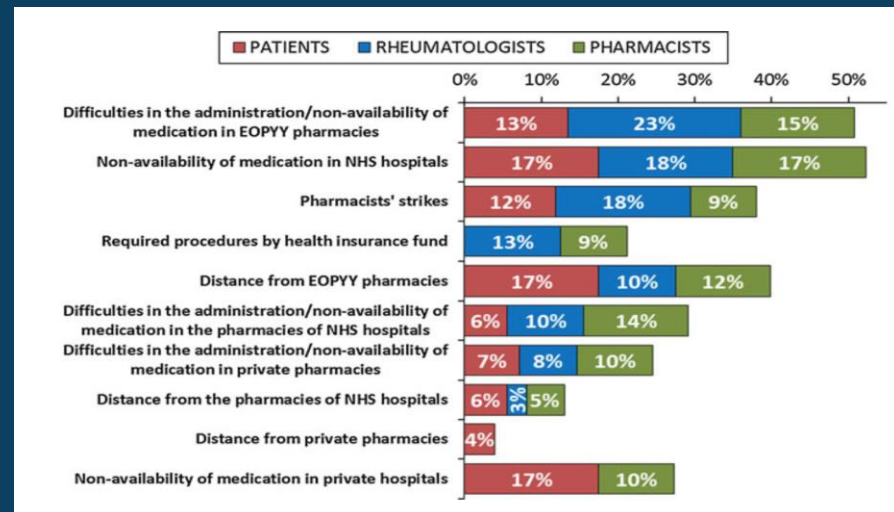
Polina Putrik,¹ Sofia Ramiro,² Tore K Kvien,³ Tuulikki Sokka,⁴ Milena Pavlova,⁵ Till Uhlig,⁶ Annelies Boonen,⁷ Working Group 'Equity in access to treatment of rheumatoid arthritis in Europe'

Barriers to accessing biologic treatment for rheumatoid arthritis in Greece: the unseen impact of the fiscal crisis—the Health Outcomes Patient Environment (HOPE) study

Kyriakos Souliotis · Manto Papageorgiou ·
Anastasia Politi · Dimitrios Ioakeimidis ·
Prodromos Sidiropoulos

Published online: 22 September 2013

ΧΡΟΝΙΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ

- Η **σωματική νόσος** είναι ένας από τους ισχυρότερους **παράγοντες** κινδύνου για **κατάθλιψη** (Wilhelm et al. 2003)
- Η **κατάθλιψη** είναι **παράγοντας** κινδύνου για **σωματική νόσο** και πρόωρο θάνατο (Wulsin et al. 2009)

Πίνακας 2.1. Αιτιολογική πεποίθηση για τη νόσο (Αιτιολογική ερώτηση ΒΙΡQ)

	N	%
Ψυχολογικοί παράγοντες	227	39.7
Παράγοντες κινδύνου	102	17.8
Ανοσολογικοί	25	4.4
Τύχη	8	1.4

2010—2013
Ρευματολογική Κλινική
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
(Hyphantis et al. 2013, Kotsis et al. 2013)

ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ ΚΑΙ ΡΕΥΜΑΤΟΕΙΔΗΣ ΑΡΘΡΙΤΙΔΑ

- Η κατάθλιψη θα είναι η 2^η αιτία αναπηρίας παγκοσμίως το 2020
- Η κατάθλιψη είναι πιο συχνή στη ΡΑ από το γενικό πληθυσμό (Waraich et al. 2004)
- Έχει συσχετιστεί με αυξημένο πόνο, κόπωση, μειωμένη HRQoL, αυξημένο κόστος, περισσότερες συννοσηρές καταστάσεις και αυξημένη θνησιμότητα (Matcham et al. 2013)

16.8% των ασθενών με ΡΑ εμφανίζει κατάθλιψη (**gold-standard**)

25.1% (PHQ-9 σταθμισμένο σε Ρευματολογικούς ασθενείς)
Ρευματολογική Κλινική Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
(Kotsis et al. 2012)

38.8% (PHQ-9)

14.8 – 48% (HADS)

ΡΕΥΜΑΤΟΕΙΔΗΣ ΑΡΘΡΙΤΙΔΑ

- Επίπτωση RA: 0.5-1% με διαφορές μεταξύ των χωρών (Alamanos,Voulgari,Drosos 2006)
- Υψηλή συμφωνία μεταξύ **διδύμων** (Silman 1993)
- Διαφορές στην **κληρονομικότητα** αναλόγως της παρουσίας αντισωμάτων (Frisell 2016, Jiang 2015)

Γενετικός παράγοντας

Genetic variations in the serotonin 5-HT_{2A} receptor gene (HTR2A) are associated with rheumatoid arthritis

A Kling,¹ M Seddighzadeh,² L Ärlestig,³ L Alfredsson,^{4,5} S Rantapää-Dahlqvist,³ L Padyukov²

Ann Rheum Dis 2008;**67**:1111–1115. doi:10.1136/ard.2007.074948

Evidence for interaction between 5-hydroxytryptamine (serotonin) receptor 2A and MHC type II molecules in the development of rheumatoid arthritis

Maria Seddighzadeh¹, Marina Korotkova¹, Henrik Källberg², Bo Ding², Nina Daha³, Fina AS Kurreeman³, Rene EM Toes³, Tom W Huizinga³, Anca I Catrina¹, Lars Alfredsson^{2,4}, Lars Klareskog¹ and Leonid Padyukov^{*,1}

European Journal of Human Genetics (2010) **18**, 821–826
© 2010 Macmillan Publishers Limited All rights reserved 1018-4813/10
www.nature.com/ejhg

Genetic variation in the serotonin receptor gene affects immune responses in rheumatoid arthritis

O Snir¹, E Hesselberg¹, P Amoudruz, L Klareskog, I Zarea-Ganji, AI Catrina, L Padyukov, V Malmström and M Seddighzadeh

Genes and Immunity (2013) **14**, 83–89
© 2013 Macmillan Publishers Limited All rights reserved 1466-4879/13
www.nature.com/gene

Ρόλος του σεροτονινεργικού συστήματος

100

The American Journal of Pathology, Vol. 186, No. 4, April 2016

ology

ουσία
ex vivo 5-HT

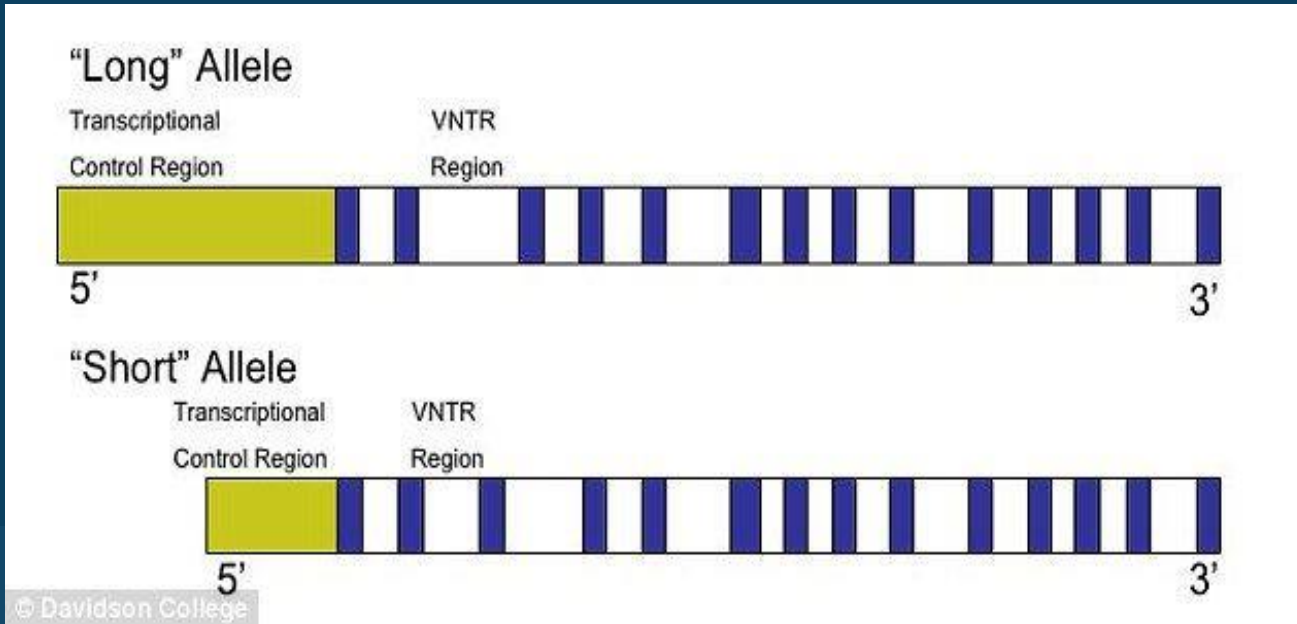
-

Ρόλος του σεροτονινεργικού συστήματος

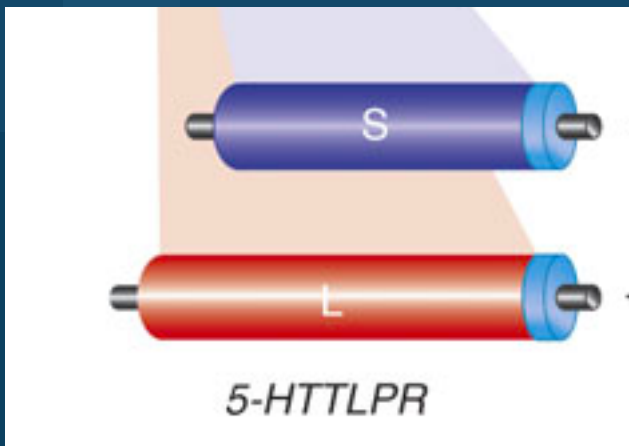
ΣΕΡΟΤΟΝΙΝΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ

- Πολλές μελέτες εμπλέκουν τη **σεροτονίνη** (SSRIs)
- **Diathesis-stress model**: Η εμφάνιση κατάθλιψης μετά από στρεσογόνο γεγονός εξαρτάται από γενετικούς παράγοντες

5-HTT-LPR- serotonin transporter linked polymorphism region

***Heils et al. 1996**

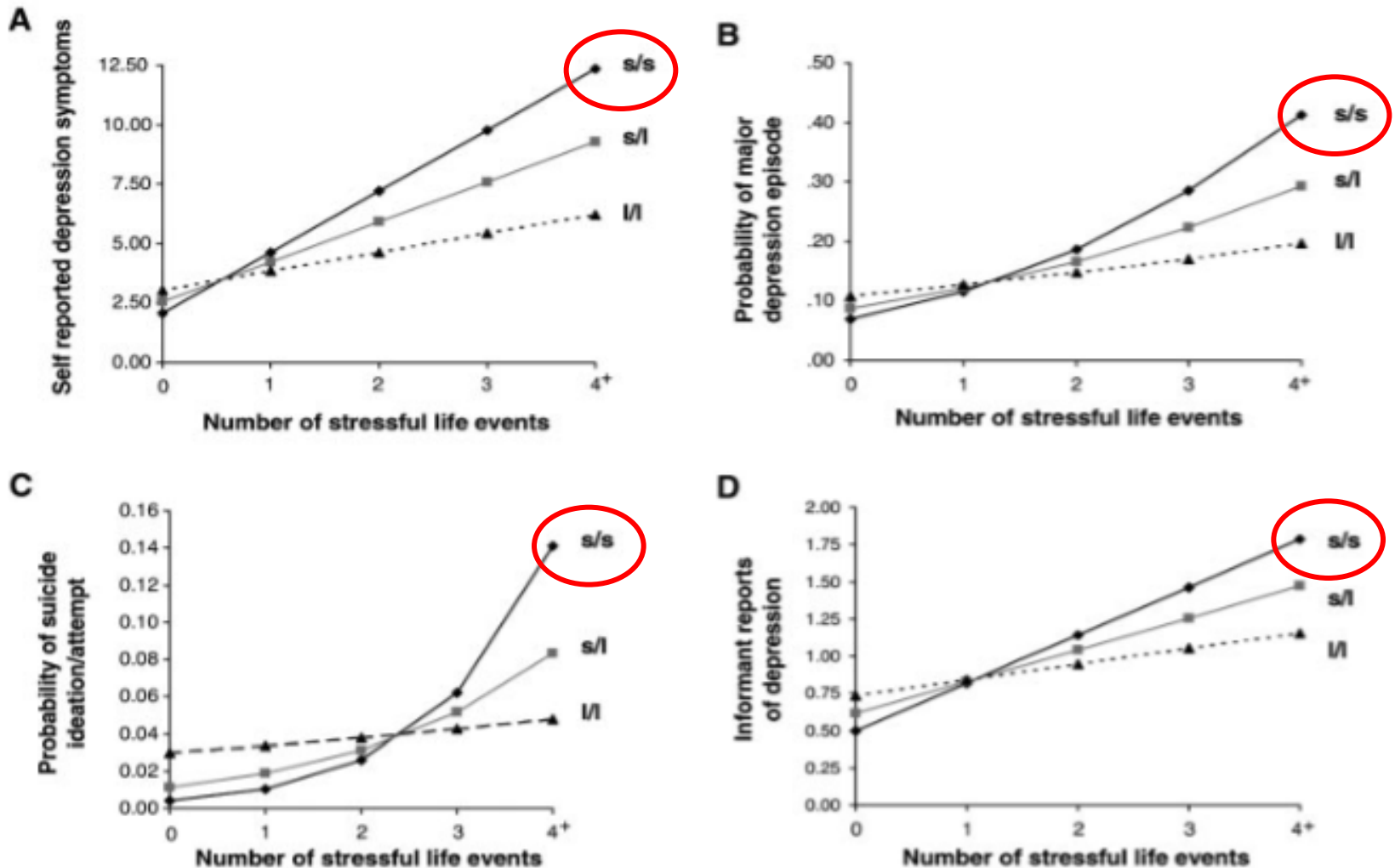
Το γονίδιο που ελέγχει την σύνθεση του μεταφορέα της σεροτονίνης παρουσιάζει στην θέση εκκίνησής του πολυμορφισμό που απαρτίζεται από δύο κυρίως αλλήλια, το **μακρύ και το βραχύ**. Το βραχύ αλλήλιο έχει συνδεθεί με μειωμένη μεταγραφική ικανότητα του γονιδίου.

Influence of Life Stress on Depression: Moderation by a Polymorphism in the 5-HTT Gene

Avshalom Caspi *et al.*

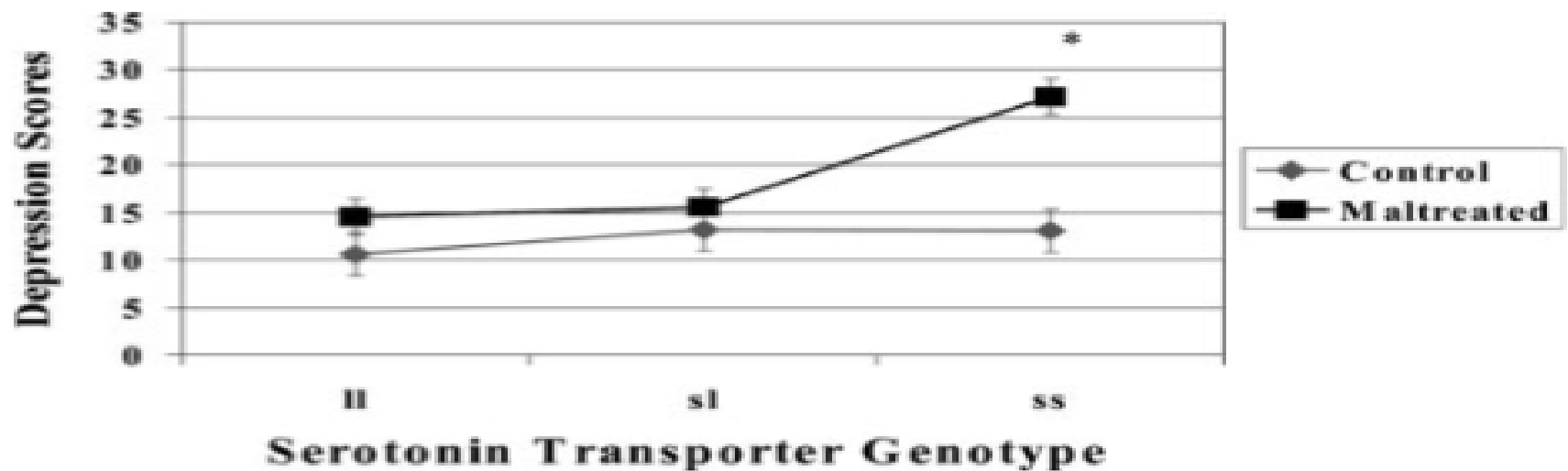
Science **301**, 386 (2003);

DOI: 10.1126/science.1083968

Social supports and serotonin transporter gene moderate depression in maltreated children

Joan Kaufman^{*†‡}, Bao-Zhu Yang^{*†}, Heather Douglas-Palumberi^{*}, Shadi Houshyar[§], Deborah Lipschitz^{*}, John H. Krystal^{*†}, and Joel Gelernter^{*†}

NIH Public Access

Author Manuscript

Arch Gen Psychiatry. Author manuscript; available in PMC 2013 August 11.

Published in final edited form as:

Arch Gen Psychiatry. 2011 May ; 68(5): 444–454. doi:10.1001/archgenpsychiatry.2010.189.

The Serotonin Transporter Promoter Variant (5-HTTLPR), Stress, and Depression Meta-Analysis Revisited: Evidence of Genetic Moderation

Katja Karg, B.Sc.^{1,2}, Margit Burmeister, Ph.D.^{2,3}, Kerby Shedden, Ph.D.⁴, and Srijan Sen, M.D. Ph.D.²

Ισχυρή συσχέτιση s allele και κατάθλιψης υπό stress (p=0.00002)

- Παιδική παραμέληση (p=0.00007)
- Ιατρικό νόσημα (p=0.0004)
- Στρεσογόνα γεγονότα ζωής (p=0.03)

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

- Λήψη **κοινωνικοδημογραφικών** πληροφοριών
- Ιστορικό κατάθλιψης
- Δομημένη ψυχιατρική **συνέντευξη** MINI
- **Επίπτωση της κρίσης** στη κοινωνική και οικονομική τους κατάσταση
 - 1-9 Likert scale (Καθόλου – Πολύ)
- Βαρύτητα **καταθλιπτικών** συμπτωμάτων (PHQ-9)
- Κίνδυνος **αυτοκτονίας** (RASS)
- Ψυχική **ανθεκτικότητα** (RS-14)
- Αιμοληψία για **DNA**

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

	ΡΕΥΜΑΤΟΕΙΔΗΣ ΑΡΘΡΙΤΙΔΑ (N=63)	ΑΛΛΑ ΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ (N=124)	ΥΓΙΕΙΣ (N=128)	p
Ηλικία	63.4 ± 12.1	52.5 ± 13.3	39.3 ± 10.5	<0.001
Φύλο (Γυναίκες)	54 (85.7)	49 (39.5)	96 (75.0)	<0.001
Διαζύγιο/Χηρεία/Διάσταση	12 (19.0)	14 (11.3)	8 (6.2)	0.027
Συννοσηρότητα	4.41 ± 1.51	3.47 ± 1.53	0.53 ± 1.01	<0.001
Αντίκτυπος της κρίσης	6.4 ± 2.2	6.2 ± 2.0	6.0 ± 2.3	0.484
Ψυχική Ανθεκτικότητα (RS-14)	78.8 ± 12.1	80.4 ± 11.6	81.3 ± 11.9	0.398
LL Ομοζυγώτες	21 (33.3)	29 (23.4)	46 (35.9)	
L/S	33 (52.4)	68 (54.8)	65 (50.8)	0.155
S/S	9 (14.3)	27 (21.8)	17 (13.3)	
Φορείς του S	42 (66.7)	95 (76.6)	82 (61.1)	0.083

ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΔΕΙΓΜΑ

	ΡΕΥΜΑΤΟΕΙΔΗΣ ΑΡΘΡΙΤΙΔΑ (N=63)	ΑΛΛΑ ΡΕΥΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ (N=124)	ΥΓΙΕΙΣ (N=128)	p
M. Καταθλιπτική Διαταραχή (MINI)	23 (36.5%)*	22 (17.7%)	15 (11.7%)	<0.001
Συνολικό σκορ PHQ-9	7.4 ± 6.1*	6.1 ± 4.8 [#]	4.1 ± 4.3* [#]	<0.001
PHQ-9>10	19 (32.8%)*	27 (22.0%)	13 (10.2%)*	0.001
RASS	193.1±167.5*	159.8±153.6	129.1±134.6*	0.023

ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΠΟΛΥΜΟΡΦΙΣΜΟΥ

	ΜΕΙΖΟΝ ΚΑΤΑΘΛΙΠΤΙΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ (N, %)			
	Ρευματοειδής Αρθρίτιδα (N=63)	Άλλα Ρευματολογικά (N=124)	Υγιείς (N=128)	p
L/L Ομοζυγώτες	5 (7.9)	6 (4.8)	5 (3.9)	0.703
L/S	16 (25.4)	12 (9.7)	9 (7.0)	
S/S	2 (3.2)	4 (3.2)	1 (0.8)	
S-carriers	18 (28.6)	16 (12.9)	10 (7.8)	0.730
Επιπολασμός ΜΚΔ	23 (36.5)	22 (17.7)	15 (11.7)	<0.001

ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΜΚΔ ΑΝΑΛΟΓΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΜΟΡΦΙΣΜΟΥ

L/L Ομοζυγώτες (N=96)

	OR	95% CI	p
Ρευματολογικό νόσημα (σε σχέση με υγιείς)			0.449
Ρευματοειδής Αρθρίτιδα	3.2	0.39 - 27.11	0.273
Άλλα ρευματολογικά	3.0	0.51 - 17.37	0.223
Ηλικία	1.0	0.94 - 1.07	0.913
Φύλο	0.6	0.17 - 2.35	0.492
Διαζύγιο/Χηρεία/Διάσταση	1.0	0.15 - 6.42	0.990
Συννοσηρότητα	0.9	0.47 - 1.72	0.746
Nagelkerke R square		0.049	

Φορείς S αλληλίου (N=219)

	OR	95% CI	p
Ρευματολογικό νόσημα (σε σχέση με υγιείς)			0.036
Ρευματοειδής Αρθρίτιδα	3.5	1.07 – 11.3	0.037
Άλλα ρευματολογικά	1.1	0.38 – 3.27	0.849
Ηλικία	1.0	0.99 – 1.08	0.170
Φύλο	1.1	0.49 – 2.78	0.732
Διαζύγιο/Χηρεία/Διάσταση	3.3	1.25 – 8.52	0.016
Συννοσηρότητα	0.9	0.58 – 1.31	0.524
Nagelkerke R square		0.163	

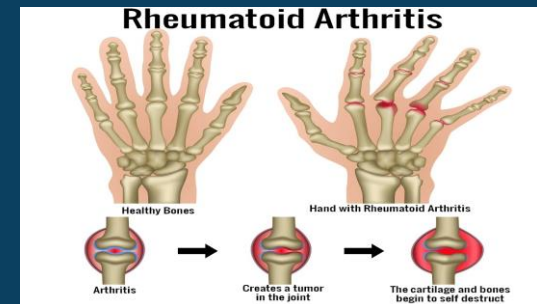
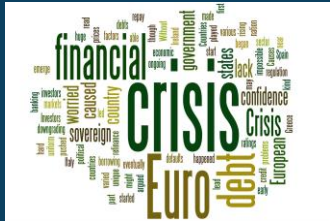
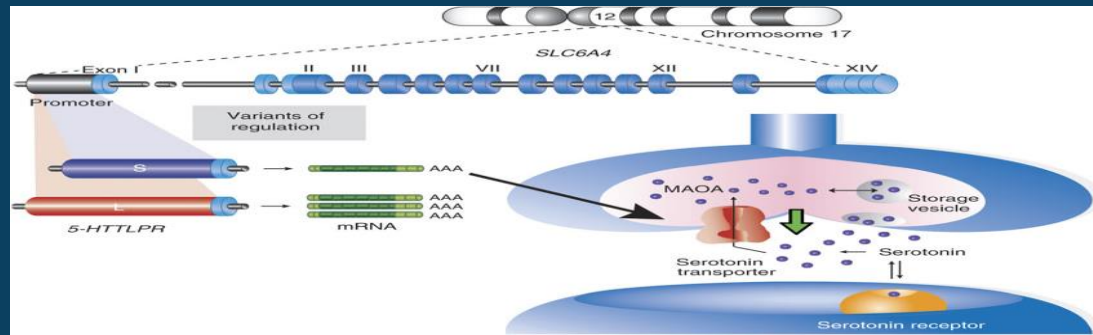
ΓΟΝΙΔΙΑ Χ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ : ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ ???

	ΡΕΥΜΑΤΟΕΙΔΗΣ ΑΡΘΡΙΤΙΔΑ (N=63)		
	OR	95% CI	p
L/L ΟΜΟΖΥΓΩΤΕΣ			
Επίδραση της κρίσης	1.2	0.65 – 2.09	0.595
Ανθεκτικότητα RS-14)	0.9	0.85 – 1.04	0.258
Nagelkerke R square	0.312		
ΦΟΡΕΙΣ S ΑΛΛΗΛΙΟΥ			
Επίδραση της κρίσης	1.8	1.06 – 3.21	0.030
Ανθεκτικότητα (RS-14)	0.9	0.81 - 0.97	0.007
Nagelkerke R square	0.426		

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε άτομα που φέρουν το S αλληλίο η **ΜΚΔ** είναι πιο πιθανό να εμφανίζεται σε αυτούς που **έχουν ΡΑ** (συγκριτικά με τα άλλα ρευματολογικά νοσήματα αλλά και με δείγμα υγιών) και με **διάσπαση της οικογενειακής ζωής**.

Στους ασθενείς με **ΡΑ** που είναι φορείς του **S αλληλίου**, η αυτοαναφερόμενη **επίδραση της κρίσης αυξάνει** το ενδεχόμενο Κατάθλιψης, ενώ **μεγαλύτερα επίπεδα ψυχικής ανθεκτικότητας μειώνουν** αυτόν τον κίνδυνο.

RESILIENCE

The capacity to **prepare** for disruptions, **recover** from shocks and stresses, and **adapt** and **grow** from a disruptive experience.

Assert.Dep
PROJECT

// Εκτιμώντας και ενισχύοντας την ανθεκτικότητα στην κατάθλιψη ατόμων με χρόνια σωματικά νοσήματα κατά τη διάρκεια της πρόσφατης κοινωνικής και οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα (ASSERT-DEP). //

**Μείωση
συνεπειών
κατάθλιψης
στη ΡΑ**

**Καλύτερη
Ποιότητα Ζωής**

Επαγγελματίες Υγείας (Ρευματολόγοι – Ψυχικής Υγείας)

Ψυχολογική Υποστήριξη

- Αυτοεκτίμηση
- Ελπίδα
- Συμμετοχή στη φροντίδα
- Επιλογές
- Αυτοδιαχείριση

Κοινωνική Στήριξη

- Οικογένεια
- Φίλοι
- Επαγγελματίες Υγείας
- Ομάδες ασθενών

Στρατηγικές αντιμετώπισης

- Αποδοχή
- Ενεργητική αντιμετώπιση
- Πνευματικότητα
- Θετική γνωστική αποτίμηση

Ευχαριστώ πολύ
για την προσοχή σας....

